

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

ГУМЕНЮК ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 159.9

**ПРОФІЛАКТИКА ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ НЕВРОТИЧНОГО РОЗВИТКУ
ОСОБИСТОСТІ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

053 «Психологія»

Автореферат

дипломної роботи на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Тернопіль

Роботу виконано на кафедрі психології Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя Міністерства освіти і науки України

Керівник роботи: кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології
Вишньовський Василь Володимирович,
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя

Рецензент: доктор економічних наук, професор кафедри
менеджменту та адміністрування
Кирич Наталія Богданівна,
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя

Захист відбудеться 24 грудня 2018 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні
екзаменаційної комісії №52 у Тернопільському національному технічному
університеті імені Івана Пулюя за адресою: 46001, м. Тернопіль,
вул. Микулинецька, 46, навчальний корпус №7, ауд. 209.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Людина це соціальна істота, вона прагне до підтримання соціальних зв'язків з іншими людьми, але для неї важливо і самоствердження в значимому для себе соціумі. Особисті установки, норми і цілі виникають не з біологічних потреб людського організму. Вони виникають насамперед із суспільних відносин і суспільних потреб. Особисті установки це відображення у свідомості індивіда та його вчинках громадських установок. В залежності від психологічного стану особистості відбувається процес заломлення суспільних установок і часто на його основі формуються цілі. Невротичні особистості не вміють будувати довгострокові плани, вони схильні до миттєвих спонукань і дуже комфортні, тобто схильні орієнтуватися на думку більшості. Надмірна залежність від отримання схвалення заважає нормальному життю і не дозволяє адекватно оцінювати дружбу, любов і прихильність.

Психічні розлади досі часто незрозумілі для суспільства. Людина може розуміти, що в неї є певні проблеми з психічним здоров'ям, і навіть бути готовою звернутись до лікаря, але має страх, що подумає суспільство. Тих, хто має проблеми з психічним здоров'ям, завжди намагалися відокремити від суспільства.

Мясищев приділяв велику увагу проблемам особистості і зв'язку із завданнями медичної терії і практики, і головни чином, у зв'язку з проблемою вивчення, лікування та попередження неврозів.

Невротичні особистості не вміють будувати довгострокові плани, вони схильні до миттєвих спонукань і дуже комфортні, тобто схильні орієнтуватися на думку більшості. Надмірна залежність від отримання схвалення заважає нормальному життю і не дозволяє адекватно оцінювати дружбу, любов і прихильність. Одна з основних тенденцій поведінки полягає в орієнтації на інших. Виділяють істеричний невротичний розвиток особистості, для якого характерна поява демонстративності, театральності, схильності до бурхливих афективних реакцій, емоційної логіки; обсесивний невротичний розвиток, що характеризується, з одного боку, тривожністю, невпевненістю в собі, з іншої – схильністю обмежувати себе від усіх навантажень із-за побоювання знову захворіти, і експлозивний розвиток, що характеризується схильністю до вибуховості, ригідності, застрягання на негативних емоціях, до надцінних іпохондричних реакцій.

Цим питанням займались такі вчені як: Я.Л. Обухов, Е.В. Заїка, Е. Фромм, Г. Саліван, З. Фройд, К. Хорні, П. Жане, В.К. Маноха, А.М. Свядощ, О.В. Хухлаєва, В.В. Ковальов, А.І. Захаров, М. Литвак, С.Г. Максименко та інші.

Враховуючи вищесказане, є нагальна необхідність своєчасної ефективної профілактики та розробки засобів попередження невротичного розвитку особистості. Медичні працівники мають надати людям інформацію про те, що психічні розлади є такими ж розладами як пневмонія та наголосити, що треба звертатися за допомогою тоді, коли виникає така проблема . Це і обумовлює актуальність роботи.

Мета дослідження - дослідити особливості виникнення неврозів, визначити чинники та передумови їх розвитку.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукову літературу з досліджуваної проблеми.
2. Виявити фактори, що призводять до виникнення невротичної особистості.
3. Розробити засіб психологічної просвіти людей.

Об'єктом дослідження є передумови формування невротичної особистості сучасності.

Предметом дослідження є методи психологічної профілактики як завчасне попередження виникнення невротичних розладів.

Для емпіричного дослідження було використані наступні методи:

1. Загальнонаукові методи теоретичного рівня (синтез, аналіз, узагальнення, порівняння тощо).
2. Методи емпіричного дослідження: спостереження, бесіда, інтерв'ю, стандартизовані тестові опитувальники.

Теоретичною значущістю роботи є те, що вона дозволяє поглибити та систематизувати загальні знань щодо проблеми профілактики невротичного розвитку особистості серед населення.

Практична значущість роботи полягає в тому, що одержані результати дослідження можуть бути використані соціальними працівниками психологами, вчителями, соціальними службами у роботі з людьми, які мають схильність до невротичного розвитку особистості.

Це дослідження проводилось на базі КНП «ТОКПЛ.» ТОР. Вибірка складається із 40 осіб. Із них: 29 – жіночої статі, 11 – чоловічої статі. Вік та соціальний статус різні. Переважна більшість – персонал.

Структура магістерської роботи. Вона складається із вступу, семи розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. У першому розділі проведено аналіз наукової літератури та електронних ресурсів з даної проблематики, відзначені її досліджувані й маловивчені аспекти, окреслені напрямки авторського дослідження. У другому розділі аналізується вплив профілактики задля попередження невротичного розвитку особистості. Здійснюється опис підібраних методик для емпіричного дослідження, ознайомлення з їх структурою, та описано й проаналізовано результати досліджень згідно описаних психологічних методик.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, викладені загальні положення про стан її наукової розробки та зв'язок з науковими програмами; формулюється мета і завдання роботи; визначаються об'єкт, предмет, розкривається теоретико-методологічна база дослідження; визначається наукова новизна, теоретичне і практичне значення магістерської роботи та перспективи використання результатів дослідження, зазначення структура роботи.

У **першому розділі «Психофізіологічні особливості розвитку невротичних властивостей особистості»** розглядається поняття «невроз» як в історичному контексті, так і його сучасне значення, механізи, фактори розвитку та етіологія. Думки психологів розходяться на рахунок причин виникнення

неврозів, та симптоматика багато в чому є загальною.

Термін невроз було введено шотландським лікарем Вільямом Каленом в 1769 році для позначення розладів почуттів і рухів, викликаних загальним ураженням нервової системи. Він використовував цей термін для опису різних нервових розладів і симптомів, які неможливо було пояснити фізіологічно. Фізичні особливості, однак, майже неминуче були присутні, і фізичні діагностичні тести, такі як перебільшені поштовхи в колінах, втрата блювотного рефлексу і дерматографія використовувалися в 20-му столітті. Значення цього терміну було переглянуто Карлом Юнгом і Зигмундом Фрейдом на початку і середині 20-го століття. Він продовжує використовуватися в психології та філософії, хоча у 1980 році в третьому виданні діагностичного і статистичного посібника з психічних розладів Американської психіатричної асоціації (DSM-III) був виключений термін «невроз». Однак, деякі психологи і психіатри використовують термін невроз для позначення тривожних симптомів і поведінки. Інші лікарі використовують цей термін для опису спектру психічних захворювань за межами психотичних розладів.

Люди, які страждають від неврозу часто поводяться дивно при контакті з іншими людьми. Вони можуть постійно себе підлаштовувати або приводити навколишнє середовище в ідеальний стан. Вони також можуть продовжувати фокусувати увагу на собі і очікувати інтерес інших до себе. Люди з тривожністю дуже часто потрапляють в залежність (наркотики, стимулятори).

У другому розділі «Соціально-психологічні засоби профілактики та попереджень невротичного розвитку особистості» ми проводили психологічне дослідження, котре включало в себе такі методики:

1. Клінічний опитувальник для виявлення і оцінки невротичних станів (К.К. Яхін, Д.М. Менделевич).
2. Діагностика емоційного вигорання В.В. Бойко.
3. Тест життєстійкості Мадді.

Це дослідження проводилось на базі КНП «ТОКПЛ.» ТОР. Вибірка складалась із 40 осіб. Першим етапом дослідження було проведення клінічного опитувальника для виявлення та оцінки невротичних станів, за розробки К.К. Яхіна та Д.М. Менделевича. Результати показали високий рівень за шкалою тривожності, а саме такий результат було виявлено у 29 осіб із загальної вибірки. Також, високі числові відмітки мають шкали невротичної депресії – 26 осіб, та вегетативних порушень – 20 досліджуваних. Було виявлено хворобливий прояв цих невротичних симптомів.

Наступним етапом було проведення діагностики рівня емоційного вигорання за методикою В.В. Бойко. Згідно цього опитувальника визначався рівень сформованості фаз емоційного вигорання. Таких фаз є три

- фаза напруження;
- фаза резистенції;
- фаза виснаження.

Результати показали, що у 13 досліджуваних із вибірки не склалась ні одна із фаз, що сигналізує про слабку вираженість відповідних симптомів. Ще у 16 осіб та чи інша фаза знаходиться на стадії формування, та у 11 фаза є сформованою (див. таб. 2.3.).

Останнім етапом дослідження була методика С. Мадді на визначення рівня

життєстійкості. Обробка результатів показала наступні дані за шкалою життєстійкості:

- низький рівень – 6 осіб;
- середній рівень – 22 особи;
- високий рівень – 12 осіб.

Отже, як ми бачимо, найвищі числові характеристики має середній рівень життєстійкості, а найменші середній рівень.

У третьому розділі «Розробка шляхів попередження розвитку неврозів засобами психологічної просвіти у сучасному суспільстві» мова йшла про те, що для попередження невротичного розвитку особистості важливо розуміти причини та розрізняти симптоми неврозу. Думок стосовно причин неврозу існує багато, проте симптоми мають загальні риси. Через невроз людина може відчувати дистрес, напругу та тривогу, страждати від емоційної нестабільності або мати низьку самооцінку.

Комплекс симптомів функціональних соматичних розладів, що виникають у невротиків дуже широкий і може впливати на нормальне функціонування майже усіх систем людського організму. Симптоми неврозу можуть полягати у виникненні психалгії. Психалгія – це почуття болю при відсутності реальної патології. Біль в цьому випадку є психічною реакцією на панічне очікування її з боку пацієнта. Людина переживає саме те чого боїться.

Також важливо виокремити особливі форми неврозів та їх симптоми, а саме:

1. Істеричний невроз. Люди, які страждають цією формою захворювання проявляють нервозність і дратівливість навіть в спокійній обстановці.

2. Іпохондричний невроз. Це результат страху захворіти будь-яким серйозним захворюванням або потрапити в ситуацію, яка здається безнадійною.

3. Депресивний невроз. Це може бути результатом як психогенної, так і невротичної депресії. В останньому випадку симптоми захворювання слабкі і проявляються не у повній мірі.

4. Неврастенія. Існує три стадії цього різновиду неврозу. Перша фаза розвитку захворювання характеризується вираженою дратівливістю без будь-яких соматичних симптомів. Розумова і фізична працездатність зберігається. На другому етапі пацієнт відчуває невелике зниження працездатності, що стає ще одним фактором, що посилює його стан. Заключна стадія захворювання характеризується вираженою слабкістю, млявістю і апатією.

Незважаючи на те, що прогноз невротичних станів має сприятливу тенденцію, для повного лікування потрібно багато часу, зусиль, а іноді і витрат. Тому профілактика розглянутого захворювання має велике значення.

Отож, як засіб попередження невротичного розвитку особистості було проведено профілактичну лекцію на тему **«Що таке невроз»** із обаною вибіркою. Структура та матеріаль лекції описані у підпункті 3.2. третього розділу магістерської роботи.

У четвертому розділі «Спеціальна частина» наведено показники якості психологічного дослідження.

В п'ятому розділі «Психолого-економічна доцільність наукового дослідження» підкреслюються проблеми працездатності та психічного здоров'я

людини в сучасному світі.

В шостому розділі «Охорона праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях» висвітлено проблему поганого освітлення на робочому місці, генез неврозу в надзвичайних життєвих ситуаціях.

У сьомому розділі «Екологія» характеризується негативний вплив електромагнітних полів та різноманітних шумів на психічне здоров'я людини.

У загальних висновках, відповідно до мети роботи, автором зроблено узагальнення та підведено підсумки виконаного дослідження. Дане дослідження проаналізувало теоретичну основу такого розладу як невроз та було проведено психологічне дослідження, згідно з результатами якого як засіб профілактики та попередження розвитку неврозу була проведена лекція на тему «Що таке невроз» у профілактичних та просвітницьких цілях.

ВИСНОВКИ

Невроз має багато різних симптомів. Деякі з них можуть бути пов'язані з сильним болем різних внутрішніх органів. Іншими соматичними симптомами є сексуальна дисфункція, порушення функціонування певних органів. Загальними симптомами нервових розладів є нав'язливі ідеї (психічні й моторні) і фобії (наприклад, арахнофобія, агорафобія, клаустрофобія). Крім того, невроз може викликати напади тривоги, апатії, депресії і порушення сну. Причиною неврозу є в першу чергу внутрішні конфлікти, вирішення яких часто неможливо, або пов'язане з великою дозою стресу. Травма, отримана в результаті трагедії, або відсутність належної батьківської турботи в дитинстві можуть привести до нервових розладів. Тривога приводить до зниження самооцінки, комплексам, які можуть накопичуватися з часом і штовхати пацієнта навіть до самогубства.

Успішні профілактичні заходи, як правило, ґрунтуються на теорії, культурно релевантні, відповідають рівню розвитку і здійснюються в різних контекстах. Профілактичні заходи сприяють зміцненню здоров'я і благополуччя окремих осіб, громад і націй.

Розширення профілактичних послуг знижує витрати на психіатричну допомогу, в той час як нові технологічні інновації (наприклад, телемедицина) обіцяють профілактичні втручання. Починаючи з дитинства і закінчуючи дорослим віком, доступ до профілактичних послуг та втручання має важливе значення для поліпшення якості життя та функціонування людини і скорочення захворюваності та передчасної смерті.

Заходи профілактики неврозу включають в себе знаходження балансу між роботою і відпочинком, наявність якогось хобі, регулярні прогулянки на свіжому повітрі. Крім того, слід знайти можливість для зняття психічного напруження. Ведення щоденника може бути хорошим варіантом. Ці, та інші рекомендації наведені в лекції, розробленої з метою профілактики невротичного розвитку особистості шляхом ознайомлення людей із цим захворюванням, його симптоматикою та методами профілактики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ РОБОТИ

1. Гуменюк О.В. Проблема невротичної особистості та її розвитку в суспільстві / О.В. Гуменюк Актуальні задачі сучасних технологій: зб. тез доповідей міжнар. наук.-техн. конф. Молодих учених та студентів, (Тернопіль, 27-28 листоп. 2019.) в 3-х томах / М-во освіти і науки України, Терн. Націон. Техн. Ун-т ім. І. Пулюя [та ін]. – Тернопіль: ТНТУ, 2019 – Т. 3. – 116-117с.

АНОТАЦІЯ

Гуменюк О.В. Профілактика і попередження невротичного розвитку особистості у сучасному суспільстві. – Рукопис.

Магістерська робота на здобуття наукового ступеня «Магістр» за спеціальністю 053 – «Психологія» -Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя. - Тернопіль, 2019.

Магістерська висвітлює особливості невротичного розвитку особистості, його історичні аспекти, фактори розвитку, етіологію, сучасний патоморфоз.

Невротичні особистості не вміють будувати довгострокові плани, вони схильні до миттєвих спонукань і дуже конформні, тобто схильні орієнтуватися на думку більшості. Надмірна залежність від отримання схвалення заважає нормальному життю і не дозволяє адекватно оцінювати дружбу, любов і прихильність. Одна з основних тенденцій поведінки полягає в орієнтації на інших.

Ключові слова: невроз, невротичний розвиток, тривожність, патоморфоз, профілактика, стрес, емоційне вигорання, життєстійкість.

ANNOTATION

O. V. Gumenyuk Prophylaxis and prevention of neurotic personality development in modern society. – The manuscript.

Master's work on obtaining an educational degree "Master" in specialty 053 – "Psychology" - Ternopil National Technical University named after Ivan Puluj. - Ternopil, 2019.

Master's covers the features of neurotic personality development, its historical aspects, factors of development, etiology, modern pathomorphosis.

Neurotic personalities do not know how to make long-term plans, they are prone to momentary impulses and very conformistic, that is tend to focus on the opinion of the majority. Over-reliance on approval interferes with normal life and does not adequately assess friendship, love and affection. One of the main trends of behavior is to focus on others.

Key words: neurosis, neurotic development, anxiety, pathomorphosis, prevention, stress, emotional burnout, resilience.